

Slaapplaatstellingen van Blauwe Kiekendieven en hun prooien in de Kempen in winter 2001-2002.

PIETER WOUTERS

In de winter 2001-2002 werden drie slaapplaatsen van Blauwe Kiekendieven in de Kempen regelmatig geteld. Gekeken werd onder andere naar de aantalsontwikkeling en de geslachtsverhouding op de slaapplaats. Daarnaast werd ook het voedsel-spectrum van de vogels onderzocht.

INLEIDING

Het is al lang bekend dat op diverse plaatsen in De Kempen Blauwe Kiekendieven samen komen om te slapen (Cornelissen 1987). In het voorjaar van 2001 werd een slaapplaats herontdekt op de Landschotse Heide. Een aantal mensen is hier toen met enige regelmaat gaan kijken om het aantal slapers te tellen. Ook zijn de braakballen geraapt om een beeld te krijgen van het voedsel van de overwinterende Blauwe Kiekendieven. (Wouters 2001)

Een logisch vervolg van deze actie was om meerdere slaapplaatsen op dezelfde manier te gaan volgen. In eerste instantie kwam hier alleen de Cartierheide bij, maar na het ontdekken van een slaapplaats in de Reuselse Moeren werd ook deze gedurende de winter 2001-2002 gevolgd. Naast deze drie zijn er nog meer plaatsen waarvan we met zekerheid weten dat er kiekendieven komen slapen zoals De Grote Heide en Plateaux. Maar daar zijn geen systematische tellingen verricht.

DOEL

Het doel van deze telling is tweeledig. Ten eerste willen we inzicht krijgen in het aantal slapers, de geslachtsverhouding en de eventuele onderlinge uitwisseling tussen de diverse slaapplaatsen.

Ten tweede willen we door middel van het rapen van de braakballen op de diverse slaapplaatsen meer te weten komen over het prooispectrum en de verandering daarin in de loop van de winter.

DE GEBIEDEN

CARTIERHEIDE

Gebiedsbeschrijving

Het gebied bestaat uit de Cartierheide en de Hapertse Heide (voortaan Cartierheide genoemd) en is 215 ha groot. Het is een heiderestant gelegen in Boswachterij Hapert (km-hok 57-12-42). Het wordt aan de oost- en westkant omgeven door flinke stukken bos. Aan de noordkant grenst het gebied nagenoeg meteen aan een uitgestrekt agrarisch gebied. Aan de zuidkant grenst het aan de landbouwenclave van de Witrijt die zelf weer omgeven wordt door bos.

De heide zelf bestaat uit droge en natte stukken hei met wat kleine vennetjes. Centraal ligt een groter, in het verleden vergraven ven: het Pannegoor. De heide zelf is rijk aan structuur en reliëf. De heide verkeert nog in een prima conditie, mede door het gevoerde heidebeheer. Het gebied wordt in de zomer begraaasd door runderen.

Slaapplaats

Er bevonden zich twee slaaplocaties op de Cartierheide. De grootste en meest gebruikte slaapplaats is gesitueerd op de noordwest-punt van de Hapertse Heide. Het is een stuk droge heide met een oude struikheidevegetatie. In het midden hiervan ligt een vochtiger gedeelte dat begroeid is met Pijpestrootje en wat opslag van jonge berken. Het geheel ligt weer min of meer in een kom met de hoogste zijde aan de oostkant. De kiekendieven sliepen hier tussen heidestruiken van wel 50 cm hoog. Afgaande op de poep boven op sommige

struiken en de braakbal(len) die er onder/op liggen kan men concluderen dat er in sommige gevallen ook bovenop een struik is geslapen. Gek genoeg werd hier het vochtige stuk met Pijpestrootje en opslag van berken geheel vermeden.

De andere locatie bevond zich aan de zuidkant van het Pannegoor. Hier bestaat de vegetatie van de slaapplaats uit zegge en Veenpluis doorschoten met Riet. De vogels sliepen hier erg nat. Deze slaapplaats werd maar door weinig vogels gebruikt en is zelfs in het natte voorjaar verlaten?

LANDSCHOTSE HEIDE

Gebiedsbeschrijving

De Landschotse Heide is een heiderestant gelegen ten zuiden van Middelbeers (km-hok 44-44-44) en is 210 ha groot. Voor een Kempisch heideterrein is hier nog veel reliëf te vinden. Daardoor vinden we hier dan ook een gevarieerd geheel van natte en droge stukken. De laatste jaren is er flink ingegrepen in de vegetatie door middel van plaggen en maaien. Ook wordt de heide begraasd door runderen. Verder liggen er verspreid over het gebied nog een aantal grotere vennen waarvan de meeste het gehele jaar water bevatten.

De heide wordt alleen aan de noordzijde begrensd door bos van betekenis. De rest grenst vrijwel direct aan agrarisch gebied.

Slaapplaats

Deze was gelegen tussen het Kleinmosven, Withollandven en de hoge rug die over de heide loopt. Binnen dit gebied bevinden zich enkele plaatsen met concentraties van slaapkuiltjes. In tegenstelling tot vorig jaar sliepen de vogels dit jaar droger. Werd er vorig jaar nog voornamelijk geslapen in de nattere stukken, gelegen tegen het Kleinmosven, dit jaar lagen de slaapkuilen toch wel iets droger, meer richting de hoge rug. De vegetatie waar in ze sliepen is laag, < 40 cm. Het flinke reliëf in het landschap zien

we ook terug in de vegetatie op de slaapplaats. De lage delen bestaan uit een mix van Dopheide met Pijpestro. Dit loopt over in een gesloten struikheidevegetatie op de hogere stukken. De vogels sliepen voornamelijk in de Dopheide / Pijpestro vegetatie met een voorkeur voor die plekken waar Pijpestro staat.

REUSELSE MOEREN

Gebiedsbeschrijving

De Reuselse Moeren is een hoogveenrestant gelegen ten zuiden van Reusel tegen de Belgische grens (km-hok 56-28-14). Het gebied kan grofweg worden verdeeld in een droger gedeelte gelegen aan de oostkant en een nat gedeelte in het westen. In het drogere gedeelte is begin jaren negentig voor een groot gedeelte de natuurlijke opslag verwijderd zodat een meer open gedeelte is ontstaan.

In het natte westen zijn op enkele plaatsen nog steeds de veenputten te onderscheiden die in het verleden zijn ontstaan door het handmatig vervenen. Op de zetakkers is in de loop der tijd een prachtig gagelstruweel ontstaan. Op de afvoerpaden die hoger lagen, groeien rijen berken. Zodoende oogt het gebied niet open, maar is het een aaneenschakeling van open stukken omgeven door berken-dreven. Doordat het Staatsbosbeheer lukt om steeds meer water in het gebied vast te houden, zijn in het gebied voor de Zandheuvel een groot aantal berken al verdronken zodat het gebied daar toch een wat opener karakter heeft gekregen. Ook zijn zo een paar grotere waterpartijen ontstaan.

Slaapplaats

De kiekendieven sliepen hier in eerste instantie bijna allemaal op dezelfde plaats, noordoost van de schuilhut 'Het Chalet'. Een enkeling sliep recht voor de schuilhut. In de loop van de winter werd de slaapplaats verlegd, zo'n 200m dieper het gebied in. De eerste slaapplaats werd nu nog maar incidenteel gebruikt. Half januari werd er plotseling voor gekozen om nog

dieper in het gebied te gaan slapen. Waar precies is niet duidelijk.

Op de eerste slaappleaats sliepen de kiekendieven voornamelijk op platgeslagen pitrusveldjes tussen hogere opslag van Gagel en Pijpestrootje. Ze sliepen hier letterlijk boven het water. Van de andere gebruikte slaappleaatsen is niet bekend hoe die er exact uitzien. De slaappleaats recht voor de schuilhut zal er waarschijnlijk hetzelfde hebben uitgezien als de eerste slaappleaats

De reden om tweemaal van slaappleaats te wisselen is vooralsnog een raadsel gebleven. De laatste vogel werd op 10 maart waargenomen. In de andere gebieden werd steeds op dezelfde plaats geslapen en bleef de slaappleaats in gebruik tot in april.

DE TELLINGEN

Methode

De tellers dienden ruim voor zonsondergang, 30 tot 45 minuten, aanwezig te zijn op de slaappleaats. Maar in de praktijk waren de meeste tellers wel één tot anderhalf uur voor zonsondergang op de slaapplek aanwezig. Men diende dan te tellen tot minimaal een half uur na zonsondergang. Op bewolkte dagen is het dan al donker. Ook werd er een aantal

malen 's morgens vroeg geteld. Op de Landschotse Heide gebeurde dit vooral in het voorjaar in combinatie met het trektellen aldaar.

De volgende zaken werden zoveel mogelijk genoteerd: de weersomstandigheden, de tijd van aankomst / vertrek en de tijd van invallen en uit welke richting de vogel aankomt / vertrekt. Is er nog ander gedrag op de slaappleaats, b.v. nog gaan jagen op en rond de slaappleaats, vliegt hij na het neerstrijken nog één of meerdere keren op, wordt er gereageerd op andere roofvogels, etc. dan werd dit ook genoteerd.

Het is in het veld niet altijd even makkelijk om onderscheid te maken tussen vrouwtjes en onvolwassen vogels. Daarom wordt in het verslag alleen onderscheid gemaakt tussen de volwassen, uitgekleurde mannetjes en de rest, ringstaarten genaamd.

Resultaten

Hierbij zullen achtereenvolgens behandeld worden de waargenomen aantallen, de herkomst: uit welke richting komen de vogels aan en in welke richting vertrekken ze en de tijd van aankomst en invallen op de slaappleaats.

Tabel 1: Aantal Blauwe Kiekendieven op drie slaappleaatsen in de Kempen, per maand in de winter 2001-2002.

gebied	Cartierhei	Landschot	R. Moeren	Cartierhei	Landschot	R. Moeren	Cartierhei	Landschot	R. Moeren	Cartierhei	Landschot	R. Moeren	Cartierhei	Landschot	R. Moeren	Cartierhei	Landschot
	november '01			december '01			januari '02			februari '02			maart '02			april '02	
Aantal slapers:																	
Gemiddeld	3.5	1.2	2.7	3	1	4.8	4	3.1	3.7	8	4.7	2	6.9	6.3	1	1.3	2
Maximaal	4	2	3	6	2	4	5	5	6	11	5	3	11	9	1	2	4
Minimaal	3	0	2	2	0	1	3	2	2	6	3	2	2	4	1	1	1
Aantal tellingen	2	4	3	8	5	4	4	7	3	3	6	3	8	6	3	3	5
Gemiddeld %-age volwassen mannen	14	80	0	12	80	0	43	91	9	29	45	0	29	31	0	0	20

Het aantal slapers

In tabel 1 zijn de resultaten samengevat van de tellingen van het hele seizoen in de drie gebieden.

Op de *Cartierheide* zien we het aantal slapers tot februari min of meer gelijk blijven. Vanaf februari neemt het aantal vogels wat gebruik maakt van de slaapplaats sterk toe, tot wel 11 exemplaren. Vanaf half maart dalen de aantallen echter weer sterk. De laatste vogels zijn hier op 14 april waargenomen.

Het aandeel volwassen mannetjes ligt in de maanden november en december op ruim 10% waarna het in januari stijgt tot bijna de helft van het aantal slapers. Daarna zakt het terug tot eenderde van de slapers.

Op de *Landschotse Heide* blijft het aantal slapers tot januari ongeveer gelijk. Het gaat dan maar om een paar individuen. In januari neemt het aantal toe. Tot aan begin maart blijven de aantallen nog min of meer gelijk. Maar in maart zien we dan weer een toename van het aantal slapers. Eind maart daalt het aantal weer sterk en de laatste slaper werd op 8 april waargenomen.

Het aandeel volwassen mannetjes is op de Landschotse Heide altijd erg hoog geweest. Tot half februari kwamen er bijna alleen maar volwassen mannetjes slapen. Pas vanaf half februari, begin maart, wanneer de aantallen oplopen, zien we een toename van het aandeel ringstaarten.

In de *Reuselse Moeren* hebben in tegenstelling tot de andere twee slaapplaatsen relatief weinig exemplaren geslapen. De piek lag hier in januari terwijl de andere gebieden piekten in februari / maart.

Opvallend was dat er in de gehele periode maar 1 volwassen man kwam slapen. En dit was ook nog bij uitzonderlijk weer: stormachtige wind waar de vogels zichtbaar moeite mee hadden.

Herkomst

Blauwe Kiekendieven blijven niet in de directe omgeving van hun slaapplaats, maar zwerven door de dag heen

over grote afstanden om aan de kost te komen. Daar er nauwelijks vogels zijn met een herkenbaar verenkleed, is het moeilijk om exemplaren die overdag worden gezien te herleiden tot een slaapplaats.

De enige betrouwbare aanwijzing hiervoor kwam uit een braakbal. Deze in de winter '76/77 op de Cartierheide verzamelde bal bevatte plastic korreltjes. Dit halfproduct wordt verwerkt bij Ravago-plastics te Arendonk (B) en is verder in de Kempen nergens te vinden. Het fabrieksterrein aldaar was destijds vergeven van die bolletjes en is waarschijnlijk via een prooi in de braakbal terechtgekomen. De afstand Cartierheide Ravago-plastics bedraagt 10 km.

Ook het feit dat de aantallen op de diverse slaapplaatsen wisselen kan een aanwijzing zijn voor het jagen op grote afstand van een bepaalde slaapplaats. Mogelijk kiezen ze op een bepaald moment een slaapplaats die voor hen op dat moment het dichtste bij ligt. Maar dit is een hypothese, die eigenlijk alleen getoetst kan worden door vogels te zenderen.

Om nu toch een indruk te krijgen welke gebieden, in de nabijheid van de slaapplaatsen, worden geprefereerd zijn steeds van de invallende vogels de aanvliegerichting en van de in de ochtend vertrekkende vogels de wegvliegerichting genoteerd. Dit is uitgezet tegen de verhouding bos / open gebied tot op drie kilometer van de slaapplaats en dat voor de 8 hoofdwindrichtingen.

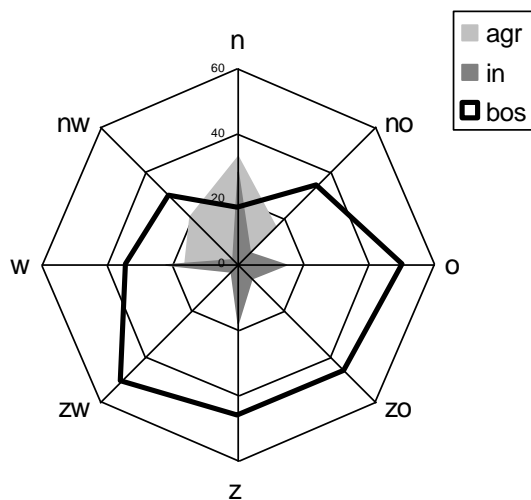
Voor de slaapplaatsen Cartierheide en Landschotse Heide zijn genoeg waarnemingen gedaan van inkomende en vertrekkende vogels. Van de Reuselse Moeren zijn alleen genoeg waarnemingen van inkomende vogels beschikbaar.

Cartierheide

Inkomende vogels (Figuur 1)

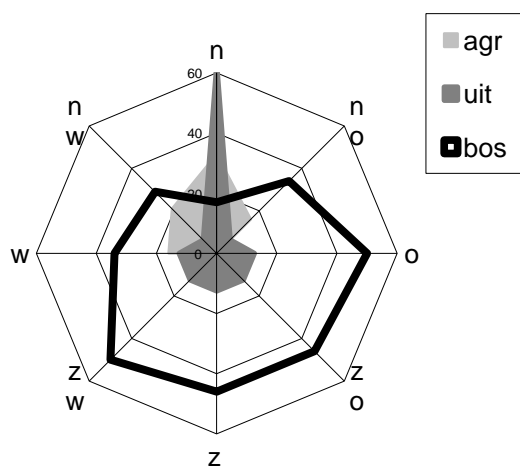
Voor de inkomende vogels is er geen duidelijk verband met de dichtbij gelegen agrarische gebieden. Maar het is natuurlijk de vraag hoe de vogels 's avonds naar hun slaapplaats gaan. Gaan ze van de

foerageergebieden rechtstreeks naar de slaappleaats of vliegen ze rustig doorfoeragerend naar de slaappleaats. De heide is hiervoor te onoverzichtelijk om dat te kunnen vaststellen. Maar de meeste waarnemingen pleiten voor de tweede optie. Daardoor is het hier niet altijd duidelijk waar de vogel nu echt vandaan komt.

Figuur 1: Inkomende vogels op de Cartierheide. Er is geen duidelijke voorkeursrichting.

Vertrekkende vogels (Figuur 2)

Figuur 2: Vertrekkende vogels op de Cartierheide. Er is een duidelijke voorkeur voor de noordelijke richting.

De vogels die 's morgens de slaappleaats verlaten doen dit meestal in een duidelijke, rechte lijn. Alleen een enkeling gaat eerst nog even ergens in een boompje

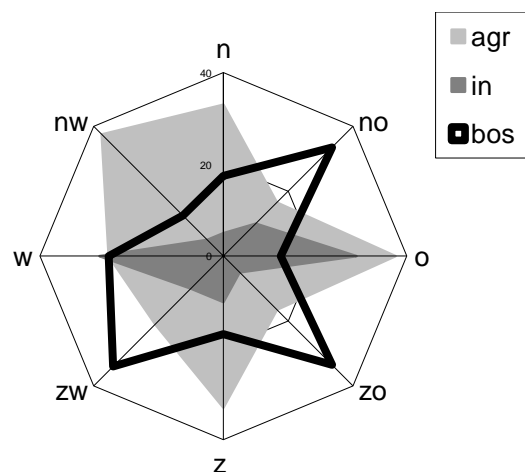
zitten poetsen. Hier zien we wel een verband tussen vertrekkers en het agrarische gebied. Het ten noorden van de Cartierheide gelegen gebied is hierbij duidelijk favoriet.

Landschotse Heide

Inkomende vogels (Figuur 3)

De bij de Cartierheide gestelde vraag hoe de vogels naar de slaappleaats gaan geldt ten dele ook voor de Landschotse Heide. Deze heide is kleiner, opener en er staat een uitkijktoren waarvan de tellers gebruik maken. Daardoor is er een beter overzicht over een groot gedeelte van de heide. Hier zien we dan ook een zwak verband met de omliggende agrarische gebieden.

De vogels uit het westen zullen afkomstig zijn van de Paardse Heide. Een groot weilandencomplex aan de west-noordwest-kant van de Landschotse Heide. De vogels die uit het oosten komen zouden best wel eens vogels kunnen zijn die gaan jagen in het gebied de Strijpse Kampen, wel gelegen op zo'n 10 km afstand. Dat lijkt ver maar een open weilandgebied wat geheel braak ligt en daardoor rijk is aan prooidieren, zal natuurlijk een aantrekkingskracht hebben op roofvogels. Hier zijn ook meerdere malen jagende Blauwe Kiekendieven waargenomen.

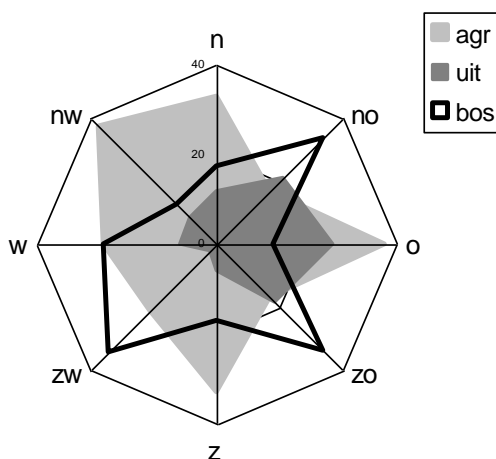

Figuur 3: Inkomende vogels op de Landschotse Heide. Er is een duidelijke voorkeur voor de west- en oostrichting.

Vertrekkende vogels (Figuur 4)

Hier zien we net als op de Cartierheide een duidelijk voorkeursrichting, namelijk de oostelijke. Dit is (natuurlijk) ook een richting waar veel Blauwe Kiekendieven vandaan komen om te slapen. Het valt wel op dat er erg weinig vogels richting west, naar de Paardse Heide vertrekken. Dat is mogelijk te verklaren uit het feit dat er een verschil is in de tijd.

De inkomende waarnemingen zijn goed verspreid over het gehele telseizoen. Terwijl de uitgaande waarnemingen vooral op het voorjaar betrekking hebben, wanneer de vogels doortrekken. Ook is het mogelijk dat er gedurende het seizoen een verandering van jachtgebied heeft plaats gevonden. Maar het aantal waarnemingen is eigenlijk te klein om daar in de tijd differentiatie in aan te brengen.

Figuur 4: Vertrekkende vogels van de Landschotse Heide. Er is een duidelijke voorkeur voor de oostelijke richting. Gebaseerd op relatief veel waarnemingen uit eind maart begin april, wanneer de vogels doortrekken.

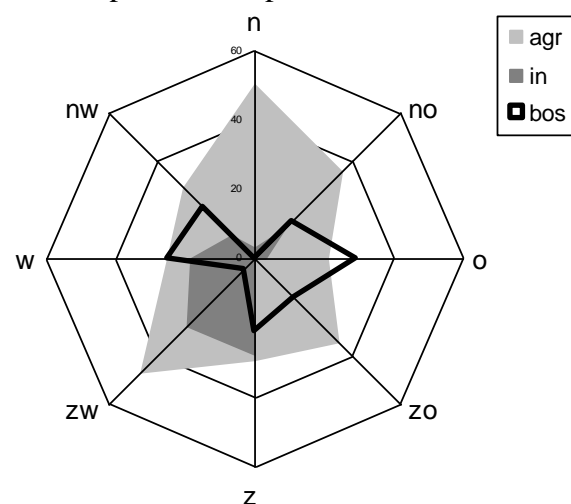
Reuselse Moeren

Inkomende vogels (Figuur 5)

De vogels die in de Reuselse Moeren naar de slaapplek vliegen komen ook echt uit die aanvliegerichting, gelegen tussen west en zuid. De plaats waar de vogels slapen is goed te overzien en aan de noord-, zuid- en westkant ligt het agrari-

sche gebied vrijwel direct tegen de slaapplek aan. Aan de oostkant staan zoveel bomen dat ze daar hoog overheen moeten en dan dus ook goed opvallen.

De kiekendieven die hier slapen zijn voor het overgrote deel vogels die in België foerageren. Waarom België een voorkeur heeft boven de grootschalige open gebieden aan de noordzijde is me een raadsel. Wel is de intensivering van de agrarische sector in België op veel plaatsen nog niet zo doorgevoerd als in Nederland, en dat heeft waarschijnlijk een positief effect op het aantal prooidieren.

Figuur 5: Inkomende vogels in de Reuselse Moeren. Er is een duidelijke voorkeur voor de richtingen tussen west en zuid.

Tijdstip van aankomst en invallen

Aankomst op de slaapplek

De meeste vogels die naar de slaapplek komen, vliegen vrijwel direct naar hun slaapplek. Meer dan 90% zit binnen 5 minuten na ontdekken op de grond. Ze vliegen ofwel in een rechte lijn naar hun slaapplek of draaien nog een rondje en vallen dan in. Er zijn maar weinig vogels die eerst nog eens in een boom gaan zitten of doorvliegen om later alsnog in te vallen. Er is hierin niet echt een verschil gevonden tussen volwassen mannetjes en de ringstaarten. Op de Landschotse Heide waren er echter wel eens volwassen mannetjes die toch nog wel

een aantal jaagondes over de heide maakten voordat ze invielen op de slaappleaats. Maar echt lang jagen op de slaappleaats werd niet waargenomen.

Het weer kan echter wel invloed hebben. Zo leken de vogels tijdens de telling van 26 januari met name op de slaappleaatsen Landschotse Heide en Reuselse Moeren nogal last te hebben van de harde wind. Ze waren al vroeg op de slaappleaats aanwezig en leken gehinderd te worden bij het invallen door de harde wind. In de Reuselse Moeren vielen op 26 december tijdens het invallen diverse fikse sneeuwbuien. En dit leek nu de vogels weer niet te deren. Ze hebben trouwens die nacht zo'n 30 cm sneeuw over zich heen gekregen!

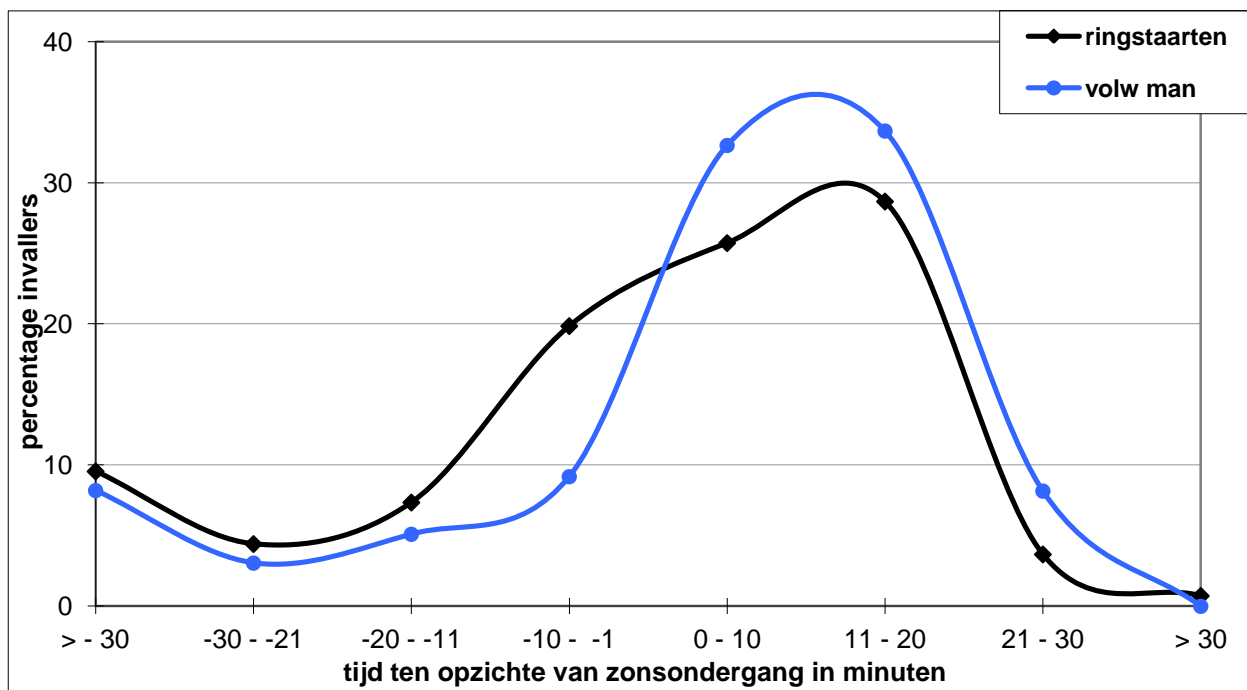
Invaltijden op de slaappleaats

Als we kijken naar de tijd van invallen dan zien we dat de ringstaarten iets eerder gaan slapen dan de volwassen mannetjes. (Zie figuur 6) Terwijl men eerder zou denken dat het andersom zou moeten zijn. De groep ringstaarten bestaat

toch voor een substantieel deel uit onvolwassen, onervaren, vogels. En hiervan zou men kunnen denken dat die hun tijd harder nodig hebben om aan de kost te komen. Ze zijn natuurlijk nog niet zo ervaren in het jagen, als de volwassen vogels. Maar mogelijk is de voedselsituatie in de Kempen zodanig dat dit hierop geen effect heeft.

Het invallen van de volwassen mannetjes is ook meer dan bij de ringstaarten geconcentreerd in de eerste 20 minuten na zonsondergang. In deze periode vallen ook de meeste ringstaarten in maar van de mannetjes zit dan pas 25 % aan de grond tegen 40% van de ringstaarten.

Er is tussen de drie slaappleaatsen geen duidelijk verschil in het definitieve invallen. De spreiding is bij alle twee de groepen op alle slaappleaatsen erg groot. Bij de ringstaarten ligt dit tussen -56 minuten en +32 minuten t.o.v. zonsondergang. Terwijl dit bij de volwassen mannetjes ligt tussen -85 minuten en +25 minuten.

Figuur 6: Verdeling van de invaltijden op de slaappleaats van volwassen mannetjes en ringstaarten.

HET VOEDSEL

Methode

Om te kunnen vaststellen of er een verschil is tussen het voedsel in de winter en het vroege voorjaar zijn op de slaappleaatsen tweemaal de braakballen verzameld. De eerste maal eind januari / begin februari en de tweede keer midden april, als de slaappleaatsen niet meer in gebruik zijn. In de Reuselse Moeren werden de braakballen alleen in januari geraapt.

Alle braakballen zijn apart verpakt om achteraf zeker te weten dat het om een hele braakbal gaat. De braakballen die met meerdere bij elkaar lagen zijn allemaal apart verpakt, maar ook zijn deze per slaappleaats bij elkaar gehouden, zodat achteraf vastgesteld kon worden of er een mogelijke relatie zou zijn tussen de prooien in deze braakballen.

Omdat de braakballen niet meteen geplozen zijn, zijn ze in de diepvries bewaard om vraat door mottenlarven te voorkomen. Er zijn namelijk relatief veel 'vogel'-braakballen bij. Worden deze aangevreten dan kan dat funest zijn. Zitten er geen botjes in dan weet men gewoon niet meer om wat voor prooi het gaat en om tot een eventuele soortdeterminatie te komen kan men dan al helemaal wel vergeten.

Bij het pluizen is er vanuitgegaan dat er 1 prooi in 1 braakbal zit. Alleen bij de braakballen die met meerdere in een slaapkuiltje bij elkaar lagen is hiervan afgeweken. Bij deze ballen is er naar gekeken of de braakballen mogelijk een relatie met elkaar konden hebben. Vaak ging het hier dan ook om braakballen waar grotere prooien in zaten zoals Haas of Konijn. De muizen zijn alleen op soort gebracht als dit met zekerheid kon aan de hand van gevonden kaakdelen. Voor de dwergmuis is waar mogelijk ook gebruik gemaakt van de karakteristieke haarkleur van de vacht. Daar het botmateriaal in de braakballen vaak fragmentarisch is, is het aandeel niet verder determineerbare woelmuizen (woelmuis spec.) erg groot.

Resultaten

Totaal werden er op de slaappleaatsen 411 braakballen geraapt waaruit 521 prooien werden geplozen (Tabel 2).

We zien dat het prooienspectrum in de winter op alle drie de slaappleaatsen voor meer dan de helft uit vogelprooien bestaat. In het vroege voorjaar zakt dit ver terug. Bij de woelmuizen zien we het tegenovergestelde gebeuren. Die zijn in het vroege voorjaar weer veel talrijker dan in de winter, dat valt natuurlijk te verklaren

Tabel 2: Raapdatum, geraapte aantallen en de samenstelling van de braakballen van Blauwe Kiekendieven op drie slaappleaatsen in de Kempen in winter '01-'02.

Gebied →	Reuselse Moeren		Cartierheide				Landschotse Heide			
	winter		winter		voorjaar		winter		voorjaar	
Raapdatum	29 januari		16 februari		17 april		25 januari		19 april	
Aantal braakballen	n=16		n=104		n=133		n=66		n=92	
Prooi-soort ↓	aantal	%-age	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Vogel spec.	14	66.7	57	51.8	33	21.0	53	51.5	16	12.4
Veldmuis	2	9.5	11	10.0	24	15.0	21	20.4	43	33.3
Aardmuis	2	9.5			6	3.8	2	1.9	2	1.6
Woelmuis spec.	1	4.8	31	28.2	53	34.0	23	22.3	48	37.2
Dwergmuis	2	9.5	3	2.7	7	4.4	4	3.9	10	7.8
Bosmuis					2	1.3				
Bosspitsmuis					1	0.6				
Haas			8	7.3	25	16.0			10	7.8
Konijn					7	4.4			2	1.6
Totaal aantal	21		110		158		103		129	

uit het feit dat de muizenpopulaties in het voorjaar weer flink groeien.

Het aandeel woelmuizen is op de Landschotse Heide steeds groter geweest dan op de Cartierheide. Mogelijk heeft dit te maken met een verschillend jachtgebied of met een iets groter aandeel mannetjes op die slaappleats. Het aandeel overige muizen is te verwaarlozen. In het vroege voorjaar zien we ook Haas en, in veel mindere mate, Konijn opduiken in het voedsel.

Mooi is hierbij het verschil tussen de Cartierheide en de Landschotse Heide. Op de Landschotse Heide zijn de braakballen drie weken eerder geraapt dan op de Cartierheide. In die drie weken zijn blijkbaar de eerste jonge Hazen geboren want op de Landschotse Heide zien we nog geen Hazen in het voedselspectrum terwijl ze drie weken later al wel aanwezig zijn in de braakballen van de Cartierheide. Het zelfde geldt voor het Konijn. Vóór 16 februari vinden we geen Konijnen in het voedsel terwijl ze in de braakballen van na de 16^e wel voorkomen. Dit zowel op de Cartierheide als op de Landschotsche Heide.

Om dit soort zaken beter te kunnen volgen is het aan te bevelen om de braakballen per maand te gaan verzamelen.

NIEUWE VRAGEN

De tellingen hebben natuurlijk een heleboel leuke informatie opgeleverd. Maar er zijn ook nog wel een aantal prangende vragen overgebleven. Hoe weten de kiekendieven ieder jaar toch weer diezelfde plekken te vinden om te slapen, en dan met name de onvolwassen vogels, die daar voor de eerste keer van hun leven komen? Welke factoren bepalen de ligging van de slaappleats in een gebied? Hoe bepaalt een vogel waar hij die nacht gaat slapen? Is er uitwisseling tussen de diverse slaappleatsen en hoe groot is die? Etc. Een reden om de komende jaren de slaappleatsen te blijven volgen.

DANKWOORD

Zo'n telling kun je niet alleen uitvoeren. Daarom een woord van dank aan iedereen die heeft meegeholpen aan deze tellingen: Marco Bakermans, Wil Beeren, Harrie Biemans, Mart vd Broek, Daan vd Broek, Wim en Toos Deeben, Dirk v Dingenen, Frans Huijbers, Klaas de Jonge, Jacques v Kessel, Piet vd Krieken, Lex Peeters, Geert Sanders, Mark Sloendregt, Wil en Els de Veer, Nico Venema, Wiebe Witteveen, Piet Wuyts, Jan Wouters en Margo van Gestel en Liza Wouters.

Een speciaal woord van dank aan Wim, Jan, Jacques, Dirk en Frans die mij hebben meegeholpen om 'snel' door de grote berg braakballen te pluizen.

En natuurlijk een woord van dank aan Brabants Landschap en Staatsbosbeheer-De Kempen voor het verlenen van toestemming om de tellingen in hun gebieden te mogen uitvoeren en om de gebieden te mogen betreden tijdens het rapen van de braakballen.

LITERATUUR:

Cornelissen H. 1987. Slaappleats van Blauwe Kiekendieven op de Cartierheide, Zuidoost-Brabant. De Roodborsttapuit 6(1): 22-34.

Cornelissen H. 1988. Het voorkomen van de Blauwe Kiekendief in Zuidoost-Brabant, 1975/76 – 1986/87. De Roodborsttapuit 7(2): 61-71.

Ottens H.J. 1999. Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* foerageren en slapen in percelen ongedorste gerst in Drenthe. De Takkeling 7(3): 198-205.

Boedeltje G. & M. Zijlstra 1981. Territorialiteit, biotoop- en voedselkeuze bij de Blauwe Kiekendief *Circus Cyaneus* in de winter. Limosa 54(1981): 73-80.

Manen W. van 1996. Demografie en voedsel van overwinterende Blauwe Kiekendieven *Circus Cyaneus* in Drenthe. *Limosa* 69(1996): 9-12.

Wouters P. 2001. Slaapplaats van Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* op de Landschotse Heide voorjaar 2001. Uitgave VWG De Kempen.

